

Et prestegjeld blir til to kommuner

Dag Sørli

Fra 1. juli i år er Røst utskilt som eget prestegjeld. Det avslutter en lang historie og et langt skjebnefellesskap for øyene Værøy og Røst.

Da formannskapsloven kom i 1837, var Værøy og Røst et prestegjeld og et lensmannsdistrikt. Det var derfor naturlig at de to øyene også ble en kommune. Kommunenavnet ble "Værøy og Røst kommune". Sokneprest Chr. Aug. Grønvold ble den første ordføreren i felleskommunen. Det var også et naturlig valg siden soknepresten var den eneste som hadde tjenestested på begge øyene.

Sokneprest Chr. Aug. Grønvold ble den første ordføreren i felleskommunen Værøy og Røst i 1837. Det var et naturlig valg siden soknepresten var den eneste som hadde tjenestested i begge sognene.

De første årene var det kommunale selvstyret mer symbolsk enn praktisk. Rett nok tok kommunen hand om skole og fattigstell, men av praktiske årsaker skjøttet de to øyene seg selv. Sognestyret på Røst tok seg av røstsaker – og sognestyret på Værøy beskjeftiget seg med saker av betydning for Værøy. Som overordnet organ fungerte det felles herredsstyret – og det felles formannskapet der to av tre representanter alltid kom fra Værøy.

Kommuneadministrasjonen ble derfor liggende på Værøy – noe som ikke var særlig populært blant røstværingerne. Da det ble registrert underslag ved kommunekassen som var på Værøy, økte kritikken – spesielt fra Røst – mot kommuneadministrasjonen på Værøy som hadde vært for slepphente med kontrollen.

Etter århundreskiftet skjedde det merkbare endringer i øysamfunnene. Nå hadde motoren gjort sitt inntog på fiskefeltene – det var kommet telegraf på Røst og etter hvert også på Værøy – dampskipene hadde begynt å seile helt vest til Røst. Det hadde vært en rekke gode år for fiskeriene – og det hadde satt fart i tanken om å dele felleskommunen i to "selvstendige" kommuner.

I 1923 fikk fylkesmannen et brev underskrevet av 210 stemmeberettigede røstværinger der man krevde "selvstendighet" for Røst. Bak brevet sto to kjente røstværinger, Mathias Skaar og Harald Nilsen. Alt ville bli så mye bedre om Røst fikk styre sine egne saker, står det i brevet. Fylkesmannen sendte brevet tilbake til herredsstyret for Værøy og Røst kommune – der sognestyret på Røst umiddelbart tok opp saken, mens sognestyret på Værøy hadde bedre tid og her brukte de et halvt år før saken ble behandlet. Nå var likevel begge sognene enige om at kommunen burde deles – så da saken omsider kom opp i herredsstyret, var det ingen dissens.

Etter hvert ble likevel mye annerledes. De gode årene var blitt avløst av mange dårlige år. Armoden og fattigdommen hadde for lengst gjort sitt inntog på de to øyene. Fattigunderstøttelsen utgjorde nå hele 25 % av det felles kommunebudsjettet for Værøy og Røst. Nå var det ikke lenger tanken om "selvstendighet" som var drivkraften i delingsprosessen – nå var det økonomien. I starten hadde det vært røstværingerne som ivret mest for en deling av felleskommunen. Etter hvert ble det folket på Værøy som gikk i bresjen for delingen. For smått om senn hadde forholdene begynt å bedre seg på Værøy, mens armoden fortsatt var like stor på Røst. "Vi vil ikke lenger finne oss i å fø på disse Røstværingerne" – sto det i brev som kom inn til sognestyret på Værøy. Brevet ble ikke behandlet som egen sak, men brevskriveren synliggjorde nok det mange på Værøy tenkte – skatteinngangen på Værøy gikk stort sett med til å dekke opp fattigbudsjettet på Røst.

Det var Ludvig Christensen som var ordfører i disse turbulente årene. Han og fattigstyrets leder, Fritjof Raanes hadde i tallrike velformulerte brev til fylkesmannen fortalt om nød og elendighet og forklart hvorfor felleskommunen burde deles i to "selvstendige" kommuner slik at "selvoppholdsdriften hos folk flest" kunne komme til sin rett.

Alle ordførerne i felleskommunen kom fra Værøy. Ludvig Christensen var da delingssaken kom opp. I begynnelsen var han både diplomatisk og forsiktig – senere ble tonen atskillig kvassere. Ludvig Christensen ble den siste ordføreren i felleskommunen

Værøy og Røst og den første ordføreren i Værøy kommune. På Røst overtok Fridtjof M. Ellingsen som ordfører i 1928. Han ble avløst av Mathias Skaar i 1929.

Situasjonen tilspisser seg.

Det var ikke bare på Værøy og Røst at de økonomiske forholdene var dårlige. Hele landet var inne i en krisetid – og for å avhjelpe noe av nøden, hadde staten satt i gang store nødsarbeidstiltak. Både på Værøy og Røst tok man til å bygge veier for de midlene staten stilte til rådighet. Men for å få statskronene, måtte kommunen stille med en egenandel. Det var lite penger blant folk flest, og kommunekassa var alltid bunnskrappet. Folk var skyldig skatt, men hadde ikke noe å betale med. Derfor hadde man kommet fram til en ordning ved nødsarbeidene slik at arbeiderne fikk utbetalt statsbidraget, mens kommunens andel ble trukket inn i skyldig skatt. Ordningen fungerte aldeles fortreffelig og førte med seg at folk flest nå kunne brødfø seg og sine på statskronene – og kommunen fikk redusert en del av sine utestående skatterestanser. Men så kommer det et brev fra arbeidslaget på veistrekningen Kalvøy – Brasen på Røst. De forlanger hele beløpet – både statsbidraget og det kommunale bidraget – utbetalt kontant. Det var en ubehagelig situasjon for kommunen. Kunne ikke kommunen skaffe sin andel, ville 5.000 statskroner bli trukket tilbake. Ble statsbidraget

Etter århundreskiftet hadde mye endret seg både på Værøy og Røst. Men folket var like avhengige av fisken i havet – og i 1918 slo fisket feil både for Værøy og Røst. Senere bedret det seg noe for Værøy. Bildet viser et utsnitt fra Vågen på Værøy. Fotograf er trolig Wilse.

trukket tilbake, ville ikke kommunen ha noe å beskjeftige folkene med – og de ville havne på fattigkassa. Da måtte kommunen sørge for underhold for arbeiderne og deres familier – noe de hadde sluppet om røstværingene hadde nøyd seg med statsbidraget. Og kommunekassa var som alltid bunnskråpet. Nå kvesser den tidligere så forsiktede og velformulerte ordfører Christensen pennen – og i et brev til fylkesmannen skriver han blant annet: ”Måtte vi være utskilt fra disse ansvarsløse røstværingene. Det er ikke til å holde ut lenger. De få kronene kommunen kan få inn på Røst, blir brukt til innkjøp av levnedsmidler til

såkalte fattige”.

Saken slutter egentlig ikke her, men vi lar resten være – for som alle gode historier har også denne en lykkelig slutt. Den 21. juli 1928 var Røst og Værøy formannskap samlet på Røst for sammen å utarbeide budsjett for de to ”selvstendige” kommunene for årene 1928/1929. Fra 1. juli 1928 var felleskommunen ”Værøy og Røst” delt i Værøy og Røst kommuner. Noe henger likevel igjen fra fellesskapet – fortsatt benytter fiskefartøyene på Værøy det gamle kjennetegnet for felleskommunen – VR.

Da dette bildet ble tatt, var fotografiet fortsatt i sin spedeste barndom – men postkort var meget populært. Fotografene fulgte gjerne med der fisket slo til – slik det hadde gjort for Røst etter 1910. Derfor finnes det utrolig mange gode prospektkort fra Røst. Dette kjente Røst-motivet er det trolig Wilse som har forevignet.

I 1998 feiret Røst kommune ”frigjøringsjubileum” fra felleskommunen. I tråd med tradisjonen fra 1928 møtte formannskapet på Værøy opp på Røst.

Her er fra venstre: Arne Otto Bensvik, Arne Jacobsen, Steinar Torstensen, ordfører Arnfinn Ellingsen på Røst, Værøys ordfører Dag Sørli og Harald Adolfsen. I tillegg Værøys rådmann Birgit Eliassen.